

Književnoumjetnički tekst kao poticaj leksičkom razvoju djece predškolske dobi

Grbavac, Marijana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:294467>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-01**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)



**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

**MARIJANA GRBAVAC
DIPLOMSKI RAD**

**KNJIŽEVNOUMJETNIČKI TEKST KAO
POTICAJ LEKSIČKOM RAZVOJU
DJECE PREDŠKOLSKE DOBI**

Zagreb, rujan 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Marijana Grbavac

TEMA DIPLOMSKOG RADA:

KNJIŽEVNOUMJETNIČKI TEKST KAO POTICAJ LEKSIČKOM RAZVOJU
DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

MENTOR: doc. dr. sc. Jelena Vignjević

Zagreb, rujan 2019.

Sadržaj

1. UVOD	4
2. RAZVOJ DJEČJEGA GOVORA	6
2.1. Faza predverbalne komunikacije	7
2.2. Razvoj govora od prve do šeste godine	9
3. RAZVOJ LEKSIKA	12
3.1. Poticajna okolina	14
3.2. Utjecaj bajke	14
4. KNJIŽEVNI TEKST KAO POTICAJ DJEČJEMU LEKSIČKOM RAZVOJU	16
4.1. Simbolika u bajkama	17
4.2. Načini interpretacije bajki	18
5. PROJEKTNE AKTIVNOSTI POTICANJA DJEČJEGA LEKSIČKOG RAZVOJA UPOTREBOM KNJIŽEVNOG TEKSTA ..	19
5.2. Tijek provedbe projekta	20
5.2.1. Igra asocijacije na početku projekta	20
5.2.2. Čitanje bajke	24
5.2.3. Ilustriranje motiva iz bajke i izrada slikovnice	24
5.2.4. Snimanje animiranog filma	29
5.2.5. Igra asocijacije na kraju projekta	31
5.3. Rezultati projekta	33
6. ZAKLJUČAK	37
LITERATURA	38
Izjava o samostalnoj izradi rada	40

Sažetak

Ovime se radom žele istražiti mogućnosti poticanja leksičkog razvoja djece predškolske dobi uporabom književnoumjetničkog teksta. S tim su ciljem provedene projektne aktivnosti uporabom bajke *Bratac Jaglenac i sestra Rutvica* Ivane Brlić-Mažuranić, te je načinjena usporedba dječjega govora prije i poslije aktivnosti. Rad donosi i prikaz razvoja dječjega govora, s posebnim osvrtom na dječji leksički razvoj. Razvoj dječjega leksika odvija se u neposrednoj okolini u kojoj se dijete nalazi, stoga se donosi i osvrt na mogućnosti poticajne okoline u bodrenju ukupnoga dječjega stvaralaštva, pa i jezičnoga. Rad poseban naglasak stavlja na važnost bajke za leksički razvoj, načine interpretacije bajki i značenje simbola u bajkama. Tijekom provedenih projektnih aktivnosti, a koje se opisuju u radu, prikupljale su se zvučne snimke govora djece, dječji likovni radovi i fotografije koje su snimila djeca, a koje u digitalnom obliku čine animirani film. Zvučne snimke dječjega govora, transkribirane su i analizirane, a analiza je pokazala da su provedene aktivnosti s uporabom književnoumjetničkoga teksta imale pozitivan učinak na dječji rječnik, odnosno na dječji leksički razvoj.

Ključne riječi: dječji leksički razvoj, predškolsko dijete, književnoumjetnički tekst

Summary

The aim of this thesis is to explore the possibilities of encouraging lexical development of preschool children by using literary texts. Project activities were carried out with that goal, using a fairy tale called Brother Jaglenac & Rutvica sister, written by Ivana Brlić-Mažuranić and a comparison of children's speech before and after project activities was made. This thesis also presents the development of children's speech, with specific retrospect to children's lexical development. Development of children's lexis is happening in a close environment in which the child is in, therefore, a review of the possibilities of a encouraging environment in stimulating the overall children's creativity, including linguistic creativity, is made. Particular emphasis was put on the importance of the fairy tale for lexical development, ways of interpreting fairy tales and the meaning of symbols in fairy tales. During the project activities described in this thesis, audio recordings of children's speech, children's artwork and photographs taken by children were collected, which in digital form created an animated film. Audio recordings of children's speech were transcribed and analyzed, and the breakdown showed that the performed activities using the literary text had a positive effect on the children's vocabulary, apropos, on children's lexical development.

Keywords : children's lexical development, preschool child, literary text

1. UVOD

Tema je ovog rada proučavanje i praćenje mogućnosti književnoumjetničkog teksta u poticanju leksičkog razvoja djece predškolske dobi. Razvoj dječjega govora počinje već u prenatalnom razdoblju, a nakon rođenja djeteta prolazi fazu predverbalne komunikacije, a potom, od prve godine života, govorimo o razdoblju verbalnog razvoja.

Dječji leksički razvoj čini složena kombinacija nasljednih osobina i utjecaja okoline. Utjecaj na razvoj leksika čini poticajna okolina, kretanje, dob i dječji interesi (Čudina-Obradović, 2003).

Poticajno okruženje za učenje odnosi se na kompletan organizacijski kontekst življenja i učenja djece. Odgojitelj stvara uvijete u kojima djeteta uči samostalno, poticajno okruženje za učenje djeteta treba biti dinamično, treba polaziti od djeteta i njegovih interesa neprestano stimulirajući djetetove potencijale. Okruženje treba omogućiti djeci interakciju s materijalima i objektima, ali i interakciju s drugom djecom i odraslima (Slunjski, 2001).

Vrtić je dominantno mjesto suvremenog djetinjstva, stoga se u pripremljenome poticajnom okruženju pružaju prilike za provođenjem projektnog rada koji je u ovome radu izabran kao najprikladnija aktivnost poticanja dječjega leksičkoga razvoja književnim tekstom, odnosno bajkom. Projekt polazi od dječjih interesa, a predstavlja potpuno postignutu cjelovitost iskustvenog učenja. Projekt je oblik integriranog učenja u kojem je izrazito izražena dječja aktivnost, vremenski je i sadržajno određen interesima i sposobnostima svakog djeteta (Čudina-Obradović, 2010).

Cilj je ovog projekta bio različitim didaktičkim aktivnostima i metodičkom obradom književnog teksta Ivane Brlić-Mažuranić, *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica* pratiti dinamiku i opseg razvoja bogaćenja aktivnog leksika kod djece predškolske dobi.

Aktivnosti su se provodile u četiri faze, prvu je činio zvučni zapis prilikom igre asocijacija u trenutku kada djeca još nisu bila upoznata sa sadržajem priče, zatim je slijedilo razdoblje čitanja, prepričavanja, dijaložkog čitanja i upoznavanja s djelom. Sljedeću je aktivnost činio dječji likovni izražaj prenošenjem zamišljenih likova i situacija na papir, a aktivnost je rezultirala slikovnicom inspiriranom pričom *Bratac*

Jaglenac i sestrice Rutvica. Nakon slikanja, djeca su imala priliku izraditi likove i scenografiju potrebnu za snimanje animiranog filma, tj. za sljedeću aktivnost. Animirani film ima za cilj upoznavanje djece s novim medijima, pruža mogućnost kreativnog stvaranja, produbljivanja međusobnih odnosa i jačanje dječjih socijalnih kompetencija. Završna faza projekta bila je ponovljeni zvučnim zapis prilikom igre asocijacija.

Nakon obrade prikupljenih podataka iz zvučnih zapisa, pokazalo se kako se dječji aktivni leksik obogatio, posebno pojmovima specifičnima za izabrano književnoumjetničko djelo.

2. RAZVOJ DJEČJEGA GOVORA

Razvoj dječjega govora složen je proces koji se odvija pod utjecajem mnogih različitih čimbenika. Govor je socijalni fenomen i njegov razvoj moguć je isključivo u uvjetima ljudskog okruženja (Posokhova, 2008).

Rano je djetinjstvo razdoblje intenzivnog razvoja govora, djetetov mozak spreman je za učenje bogatstva jezika i komunikacije pri tome većina djece slijedi sličan put jezičnog razvoja (Apel, Masterson, 2004).

Sposobnost komunikacije važna je za kvalitetu djetetova života. Jezik je dio svih aspekata dječjega života, njegove egzistencije i izražavanja vlastitih osjećaja i potreba te način za povezivanjem s drugima. Jezik se sastoji od različitih podsustava koji uključuju glasove, značenje, poredak i oblike riječi te društvenu upotrebu jezika (Vrsaljko, Paleka, 2018 prema Kenn i Masterson, 2004).

Dijete koje usvaja jezik razvija se i na drugim područjima te pokušava odgovoriti društvenu sredinu oko sebe, pa se stoga ne može promatrati isključivo razvoj jezika, a zanemariti sve druge aspekte djetetova razvoja (Vrsaljko, Paleka, 2018). Potrebno je stoga u razumijevanju djetetova jezičnoga razvoja imati na umu i sva druga područja razvoja – motorički razvoj, emocionalni razvoj, socijalni razvoj i dr.

Proces usvajanja materinskog jezika odvija se međusobnim prožimanjem četiriju aspekata: usvajanjem glasovnog sustava koje počinje s fiziološkim krikom odmah nakon rođenja djeteta, zatim ovladavanjem jezičnim oblicima, potom razumijevanjem i priopćavanjem značenja i u konačnici sposobnošću da se upotrebom govora nešto napravi ili postigne, da se komunicira. Ta su četiri aspekta jezičnoga razvoja međusobno uvjetovana i ovise jedan o drugome, ona su neodvojiva (ibid.).

Za svaku psihičku funkciju, pa tako i za govor, postoji određeno osjetljivo razdoblje kada se ta funkcija najučinkovitije razvija. To je razdoblje kada se među moždanim stanicama najaktivnije stvaraju veze odgovorne za tu funkciju (Posokhova, 2008). Iako se istraživači ne slažu u tome koja je dob ta s kojom dijete prestaje biti u osjetljivom razdoblju za usvajanje jezika, slažu se da je u dječjem govornom razvoju najintenzivnija faza ranog djetinjstva, od prve do treće godine života. Na kraju prve godine dijete izgovara prvu svjesnu riječ. U dječjoj dobi mozak ima puno veću sposobnost ovladavanja novim znanjima nego u odrasle osobe, a u razdoblju do treće

godine života mozak se posebno intenzivno razvija (usp. Posokhova, 2008). Najnovija istraživanja pokazala su da se nove moždane stanice stvaraju cijeli život. No rano djetinjstvo najpovoljnije je razdoblje razvoja, osobito u području govora. Razvojno poticanje djeteta podrazumijeva bavljenje djetetom, i osiguravanje dovoljnog broja kvalitetnih poticaja za ukupan djetetov razvoj, pa i za razvoj govora. Kako bi se to osiguralo, potrebno je poznavati proces dječjega govornoga razvoja koji slijedi određene faze (ibid.).

2.1. Faza predverbalne komunikacije

Faza predvrebale komunikacije traje od rođenja do progovaranja prve smislene riječi. Ona je važan preduvjet za kasniji govorno-jezični razvoj djeteta. Govor se ne počinje razvijati tek rođenjem, nego i ranije u majčinoj utrobi kada dijete sluša glas svoje majke i uči razlikovati taj glas od ostalih, tako se govor uči slušanjem (Posokhova, 2008). Istraživanja su pokazala kako se sposobnost slušanja razvija već u embrionalnoj fazi. Dijete u maternici čuje majčin glas i sposobno je razlikovati ga od buke i ostalih šumova, temeljem toga novorođenče pamti govor i intonaciju kojima je bilo izloženo prije rođenja. DeCasper i Spence su osamdesetih godina 20. stoljeća otkrili kao dojenčad radije sluša priče koje su im čitale njihove majke u prenatalnom razdoblju, nego druge, njima nepoznate priče (Kovačević, 1996). Istraživač Truby je 1975. godine utvrdio kako nerođeno dijete prima i pamti govorne osobine majke. Zaključio je kako postoji velika sličnost plača fetusa i majčina govora u intonaciji i ritmu. Zapazio je i kako novorođenčad nijemih majki nije plakala ili je plakala netipičnim plačem. Plač je urođena sposobnost, no ovi nalazi potvrđuju kako je pod utjecajem govornih uzora iz djetetove okoline, posebice majke (ibid.).

Iz navedenoga se može zaključiti kako dijete u prenatalnom razdoblju ima sposobnost prepoznavanja govora, pamćenja te pohranjuje neke dijelove govora kojemu je bilo izloženo. Posokhova navodi kako je i prije rođenja dijete osjetljivo na zvukove iz okoline, percipira ih i pohranjuje. Novorođenče koje je redovito slušalo glazbu dok je bilo u utrobi, tu glazbu prepoznaje i voli više od drugih skladbi.

Djeca proizvode glasove već od rođenja, njihovo je prvo glasanje plač. Između šestog i osmog tjedna života djeca počinju proizvoditi glasove koji nemaju veze s

plačem, počinju gukati i tepati. Roditelji i ostali odrasli ljudi koji su djetetu bliski smatraju početak gukanja velikim događajem. Međutim, ni plač ni gukanje još nemaju karakteristike govora.

Proces usvajanja jezika, prema Ljubešić (2003), ovisi i o razvoju različitih područja i sposobnosti kao što su: percepcija, kognicija, motorika i socijalizacija (Vrsaljko, Paleka, 2018).

Prva faza razvoja predverbalne komunikacije traje od rođenja do osmog tjedna. To je faza fiziološkog krika i refleksnoga glasanja. Radi se o spontanim glasanjima koja odražavaju fiziološko i emocionalno stanje bebe. U krik dominiraju zvukovi slični samoglasnicima, uz blagu nazalnost glasa (Posokhova, 2008). Prva faza izrazito je važna za cjelokupan razvoj govora. U njoj počinje stvaranje prvih za govor važnih senzomotoričkih veza u živčanom sustavu. Mozak bebe postupno uči kontrolirati izgovor glasova i slušanje (ibid.).

Slušanje se razvija tako da novorođenče postaje osjetljivo na glasove ljudskoga govora. Početkom drugoga mjeseca pojavljuje se slušna koncentracija kao specifična reakcija na ljudski govor. Između 6. i 8. tjedna se, u kontaktu s odraslima, pojavljuje prvi društveni smijeh (ibid.).

Druga faza razvoja traje od 8. do 20. tjedna, u noj se javlja smijeha i gukanje. Uspostavljanje svjesne kontrole nad izgovorom i slušanjem nastavlja se tako da dijete počinje ovladavati intonacijom, prvim elementom ljudskog govora (ibid.).

Treća faza počinje između 16. i 20. i traje do 30. tjedna. U toj se fazi pojavljuju glasovne igre i brbljanje. U usnoj šupljini se sve više stvaraju suglasnici. Beba je već narasla pa u usnoj šupljini ima više prostora za složenija kretanja jezikom. Postupno se pojavljuje početno slogovno glasanje koje kasnije prelazi u slogovno brbljanje koje se sastoji od ponavljanja slogova uz kontrolu sluhom. To razdoblje je od velikog značenja jer se ostvaruje spajanje odvojenih glasova u glasovne sekvence na temelju kojih se gradi govor (Posokhova, 2008).

Četvrta faza počinje između 20. i 25. i traje do 50. tjedna. Unutar te faze aktivno je slogovno brbljanje. Brbljanje postaje socijalno kada ga dijete koristi u interakcijama s odraslima, kada pokušava privući pozornost, pruža ruke prema predmetima i pažljivo sluša ljudski govor. Istovremeno se razvija i početno razumijevanje ljudskoga govora

koje dijete čuje. Na kraju prve godine života, razdoblja predverbalne komunikacije, dijete svjesno reagira na vlastito ime. Ova se faza smatra vrlo osjetljivom za razvoj govora (ibid.).

2.2. Razvoj govora od prve do šeste godine

Tijekom prve godine intenzivno se razvija intonacija govora, element koji je povezan sa emocijama, gestama i izrazima lica. Tada se priprema glasovna baza govora i razumijevanje (Posokhova, 2008). Djeca usvajaju jezik automatski i čine to bez velikog napora, kombiniranjem naslijeđenih lingvističkih sposobnosti i izloženosti lingvističkoj okolini (Vrsaljko, Paleka 2018 prema Sternberg 2005).

Govorni se izraz javlja prije i mnogo češće nego oponašanje, pa se ne može tvrditi da je potreba za govorom rezultat želje za oponašanjem glasova ljudi koji okružuju dijete. Dijete ne može drugačije usvojiti jezik nego oponašajući govor sredine u kojoj se nalazi (Vrsaljko, Paleka, 2018). Na temelju govora koji dijete sluša pojavljuju se prve smislene riječi. Nakon toga razvoj govora prati se prema broju riječi koje dijete upotrebljava. Broj riječi kojima se dijete koristi tijekom prvih godina intenzivno se popunjava (Posokhova, 2008).

Svako dijete ima dva fonda riječi, pasivan i aktivan. U pasivan se fond riječi ubrajaju riječi koje dijete zna i razumije, no ne upotrebljava ih u svakodnevnom govoru. Važna je veličina aktivnog fonda riječi, broja riječi kojima se dijete stvarno koristi u vlastitom govoru i razumije njihovo puno značenje. Veličinom aktivnog rječnika često se procjenjuje mentalni razvoj djeteta (ibid.).

U drugoj godini govor se sastoji od pojedinih riječi, imenica i glagola, koje je dijete usvojilo iz govora odraslih ili stvorilo samo (Posokhova, 2008).

Jezični sustav je instrument pomoću kojeg dijete izražava svoje potrebe i želje u jeziku, s pomoću kojeg jezik funkcionira. Kad djeca počnu izgovarati skupine glasova koje odrasli prepoznaju kao riječi, govorimo o holofrastičnoj fazi upotrebe jezika (ibid.). Karakteristika prvih riječi je da dijete ne imenuje njima samo neki predmet, osobu ili situaciju, nego izražava i svoj odnos prema njima. Holofraza, iskaz od jedne riječi, doživljajna je cjelina (ibid.). Nakon razdoblja holofrastičkih iskaza

potkraj druge godine dijete počinje spontano povezivati dvije riječi i stvarati svoje prve rečenice. Nakon navršene dvije godine dijete upotrebljava rečenicu sastavljenu od dvije do tri riječi. Nastavlja se intenzivan razvoj razumijevanja (Posokhova, 2008).

Dvogodišnjak mnogo više razumije nego što može verbalno izreći. Izgovor većine glasova je još nejasan, a značenje pojedine riječi je vrlo široko. Dijete ne veže riječ uvijek za isti predmet, nego za ono što mu je u tom trenutku zanimljivo, privlačno i važno. Ta se pojava postupno smanjuje i nestaje kako se djetetov fond riječi proširuje (ibid.). U razdoblju od druge do šeste godine izgovor glasova se postupno poboljšava, postaje razumljiv i jasan, fond riječi se povećava i govor postaje gramatički ispravan. Od dvije i pol do tri godine dijete dobro razumije kratke priče i bajke (Posokhova, 2008).

Uz imenice, u djetetovu rječniku prisutni su i glagoli, pokazne zamjenice i opisni pridjevi. U drugoj godini djetetov iskaz raste. Dijete koristi imenice i glagole, ali bez prijedloga i veznika i nije prisutno slaganje u rodu, broju i padežu. To se naziva telegrafski govor (Starc i sur.2004). U telegrafskom govoru ne postoje riječi kao što su pomoćni glagoli, zamjenice i sve one koje nemaju značenje samo za sebe, kao što to imaju glagoli i imenice. Kako se govor postupno razvija i rečenica proširuje, tako dijete počinje upotrebljavati i druge vrste riječi (Vrsaljko, Paleka 2018). Istraživanja usvajanja jezika usmjerena su na pojavu vrsta riječi i njihovih oblika. Rana istraživanja pokazuju da 60% riječi u razdoblju jednočlanih iskaza čine imenice, dok se oko 20% riječi odnosi na glagole. Ovaj se odnos s porastom dobi mijenja, te može biti pokazatelj kasnijeg jezičnog razvoja (Vrsaljko, Paleka 2018).

Od treće do četvrte godine dijete se služi rečenicama koje imaju četiri i više riječi, govori s lakoćom bez ponavljanja slogova ili riječi, kreira priče o događajima u vrtiću i kod prijatelja (Posokhova 2008). U tome razdoblju djetetova života pojavljuju se skoro sva gramatičkih rješenja. Od treće do četvrte godine dijete također shvaća glasovnu strukturu riječi i primjećuje da su riječi koje su napisane sve zasebne jedinice (Starc i sur. 2004).

U daljnjem periodu, sa 5 i 6 godina života, dijete se koristi svim vrstama rečenica, govor je gramatički točan, dok gramatička struktura kojom se koristi uključuje množinu, padeže, glagolska vremena, prijedloge itd. Starije dijete sposobno je razumjeti i reproducirati kompleksnije i neuobičajene rečenične konstrukcije.

Nakon osnovnih faza razvoja govor se razvija usavršavanjem sintakse (Vrsaljko, Paleka 2018 prema Sternberg 2005).

Učenje novih riječi, razvijanje sintakse i pragmatike govora te mogućnosti pripovijedanja potiče se i izlaganjem djeteta književno-umjetničkom tekstu, pjesmama, brojalicama i slušanju priča. Djeca najčešće pokazuju zanimanje za priče i pjesme te često ponavljaju njihove dijelove s odraslom osobom i onda kada ne razumiju u potpunosti značenje izrečenoga. Melodioznost u pjesmicama veliki je pokretač razvoja dječjeg rječnika (Vrsaljko, Paleka 2018 prema Kuvač i Cvikić 2002) Uporabom opisnih pridjeva postiže se melodioznost, slikovitost i ritmičnost u književno-umjetničkim djelima što potiče bogaćenje dječjeg leksika (ibid.).

Kasnije, od četvrte do šeste godine dijete razumije složene proširene rečenice, usvaja značenje većine gramatičkih kategorija pa ih upotrebljava i u vlastitom govoru (Posokhova, 2008).

Starije predškolsko dijete uspješno se govorno sporazumijeva, ali razvoj govora se nastavlja i dalje. Fond riječi se aktivno bogati te se usvajaju složenije gramatičke strukture. Tijekom razdoblja ranog i predškolskog djetinjstva stvara se temelj za ovladavanje daljnjim govorno-jezičnim vještinama, čitanjem i pisanjem, a prilikom pristupa govornom razvoju dječja dob određuje oblik poticaja (Posokhova, 2008).

3. RAZVOJ LEKSIKA

Jezik je značajan dio dječjeg razvoja, koji pruža prilike za učenje, komunikaciju i razvijanje socijalnih odnosa sa ljudima iz okoline, on pomaže djeci spoznati svijet oko sebe (Simsek, Erdogan, 2015 prema Rankin 2008). Razvoju dječjeg jezika u predškolskim ustanovama doprinose kvalitetni govorni uzori, interaktivno čitanje knjiga te komunikacija sa ostalima (Simsek, Erdogan, 2015 prema Berk 2013). Dijeloško čitanje pomaže djetetu da od pasivnog slušača i promatrača postane aktivni stvaratelj priča, u procesu dijaloškog čitanja odrasli postaje aktivni slušač, postavlja pitanja, pruža dodatne informacije i ohrabruje dijete da aktivno stvara priču i time povećava svoje jezične sposobnosti (ibid.).

Za razvoj leksičkih vještina, osobito predčitalačkih, važnu ulogu ima složena kombinacija naslijeđenih osobina i utjecaja okoline (Čudina-Obradović, 2003 prema Stanovich, 1992). Nasljedni čimbenici, tj. biološka struktura živčanih stanica pridonosi većoj ili manjoj sposobnosti za usvajanje leksičkih vještina. Pokazalo se da bi za razvoj čitalačkih vještina mogla biti značajnija kvaliteta djetetove okoline od nasljednih čimbenika (Čudina-Obradović, 2003).

Dječji leksički razvoj ne čini samo usvajanje novih riječi, već je to mnogo zahtjevniji proces povezivanje riječi unutar kategorija i međusobno povezivanje (Vrsaljko, Paleka, 2018). Takvo usvajanje i pohranjivanje riječi je neograničen proces, njegov intenzitet s vremenom opada. Razlog tomu je djetetova veća kronološka dob i bolja ovladanost jezikom (ibid.). Proces koji neprekidno utječe na promjene u mentalnome leksikonu je stvaranje mreža među riječima. Mentalni je leksikon pojam koji se javlja još od početaka istraživanja područja mozga, privlači brojne lingviste, neurolingviste i psiholingviste. Upravo psiholingvistika, čije istraživačko područje obuhvaća psihološke aspekte, posvećuje posebnu pažnju mentalnome leksikonu i procesima koji se događaju bilingvalnim govornicima. (Erdeljac, 2009)

Prema psiholingvistikama govorenje i slušanje međusobno su povezane aktivnosti koje imaju ključnu ulogu u komunikacijskom aspektu jezika. Te se dvije aktivnosti najčešće promatra kroz produkciju, razumijevanje i usvajanje jezika, odnosno, to su tri temeljne domene psiholingvističkog istraživačkog područja (ibid.).

Mentalni leksikon podrazumijeva i kompleksnu strukturu sastavljenu od fonološke, morfološke, sintaktičke, semantičke jezične razine, ali i od emocionalne, socijalne i kontekstualne razine (Erdeljac, 2009). Temeljem tog aspekta smatra se da tako strukturiran mentalni leksikon odražava funkciju jezika kao sredstva komunikacije te su riječi pohranjene u mentalnome leksikonu međusobno povezane i jedna aktivira drugu, bilo prema obliku, značenju ili emocionalnom aspektu (ibid.).

Temeljem navedenoga za dijete je bitna spoznaja da se veći broj predmeta može imenovati jednim imenom te da postoje određeni odnosi i veze među riječima. Stvaranje tih mreža i odnosa odvija se sporo i povezano je s ostalim razinama dječjeg razvoja (Čudina-Obradović, 2003).

Kako se djeca nalaze u stalnim interakcijama, učenje stvara zonu najbližeg razvoja, odnosno u djetetu pokreće unutarnje razvoje procese. Prema Vigotskom zona najbližeg razvoja je prijelaz između razine trenutnog stvarnog razvoja djeteta i razine mogućeg razvoja, odnosno između onoga čime dijete vlada i onoga čime može ovladati u bliskoj budućnosti uz neophodno primjereno poticanje (Posokhova, 2008). Zona najbližeg razvoja određuje psihičke funkcije koje još nisu sazrele, nego se trenutno nalaze u procesu sazrijevanja. Poticanje je primjereno kada je usmjereno na buduće kompetencije (ibid.).

Utjecaj na razvoj leksika čini kvalitetna okolina koja će biti poticajna za djetetov budući leksički razvoj, kretanje, dob i dječji interesi (Čudina-Obradović, 2003).

3.1. Poticajna okolina

Poticajnu okolinu za učenje treba oblikovati materijalima koji obiluju problemima koji pozivaju da ih se riješi, pri čemu je uloga odgojitelja da pomaže djetetu postaviti pitanja na koja će poslije tražiti odgovore. Poticajno okruženje podržava učenje i razvoj djeteta bogatom ponudom materijala koji djeci omogućuju prirodni put dobivanja informacija, konstruiranja znanja i rješavanja problema (Slunjski, 2001). U poticajnoj okolini važno je stvaranje čitalačkog ozračja i djetetova prostora za čitanje. Dijete živi u ozračju u kojemu sve primjećuje i nastoji oponašati (Čudina-Obradović, 2003). Kako je dijete već prethodnim odrastanjem upoznato sa smislom pisanog teksta i poznaje ugodu aktivnosti čitanja i samo se počinje zanimati za samostalne čitalačke aktivnosti. Potrebno je organizirati prostor za čitanje, na pogodno mjesto smjestiti malu policu sa slikovnicama i knjigama, jastuk ili udobnu stolicu, stolić za pisanje s praznim papirima sa pripadajućim priborom za pisanje (ibid.). Aktivno kretanje, posebice boravkom na zraku, pridonosi razvoju motorike cijeloga tijela, što je u pozitivnoj korelaciji sa razvojem leksika. Aktivno kretanje, značajno stimulira rad mozga i hrani ga kisikom, a boravak u prirodi pruža obilje prilika za bogatu senzornu i motoričku stimulaciju (Posokhova, 2008).

3.2. Utjecaj bajke

Bajke kako umjetnička djela posjeduju bogatstvo i umjetničku dubinu koja se može potpuno objasniti samo temeljitim pretraživanjem. Bajke govore u slikama, slušajući tekst zamjećuju se slike umjesto riječi. Govor bajki je nadnaravni i ima stvaralačku snagu (Velički, 2013). Jezik bajki je vrlo sličan jeziku djeteta, čine ga jezgroviti zapisi, govor u slikama i pomoću opisa. Svaka dobra bajka ima sretan kraj. Zlo ne pobjeđuje, ali može plašiti. Dobro pobjeđuje strah i na kraju se dijeli još samo radost (ibid.).

Prva slika u bajci predstavlja polazište, ona je slika koja izriče cijelo stanje lika koje u daljnjem tijeku bajke možemo slijediti. Posljednja slika u bajci omogućava nam da spoznamo cjelovitost koja je uvijek bila prisutna, ali koju sada možemo pojmiti kao

cilj. Značenje simbola u bajkama određuju i prepoznaju promatrači, stoga bajke na različite načine utječu na svoje čitatelje i slušatelje (ibid.).

Sadržajni aspektima bajki su vrijeme i prostor. Put koji glavni junak prolazi je dug, vrijeme je često neodređeno ili nosi neko drugo značenje. Put često nije moguće svladati na uobičajeni način, često i najjača i najpametnija bića zakažu (ibid.).

Sve navedeno na različite načine simbolizira podsvjesne putove koje moramo spoznati želi li se razumjeti bajku i njen kraj. Bajka o dubokim pitanjima postojanja govori u slikama i simbolima, simboličan govor primjeren je za progovaranje o temeljnim pitanjima poput života i smrti, krivice i iskupljenja (Velički, 2013).

Osnovna struktura bajke tipična je i podjednaka kod svih naroda. Polarizirani likovi, dobri i loši, lijepi i ružni, kraljevi i prosjaci, jaki i slabi itd. Likove je lako razlikovati što djeci pomaže strukturirati svijet u njegovoj slojevitosti i dati mu smisao (ibid.). Putem bajki dijete može razvijati svoju osobnost, bajke nam pokazuju i različite načine ponašanja. Situacija s početka bajki je često teška i oskudna, tjeskobna i naizgled bezizlazna, ukazuje na način jednostranoga života. Situacija je često uvjetovana dotadašnjim ponašanjem lika. Tijekom radnje pojavljuje se suprotstavljeni lik ili više njih, s kojim se glavni lik natječe (ibid.). Osnovna arhetipska situacija često je obilježena negativnim ponašanjem, a primjerenim načinom ponašanja situacija se ispravlja. Glavnome liku, na putu, često pomažu vidljivi i nevidljivi pomagači, više sile i bića iz prirode, gotovo nikada ne pomažu drugi ljudi. Zlo se ne pobjeđuje tjelesnom snagom i umom, nego zajedništvom ljubavi i strpljenjem (ibid.).

4. KNJIŽEVNI TEKST KAO POTICAJ DJEČJEMU LEKSIČKOM RAZVOJU

Bajka kao književnoumjetnički tekst vodi na put preobrazbe, slušanjem bajki djeca spoznaju vlastitu nutrinu. Kako bi se što jasnije i bolje razumjelo bajke važno ih je povezati sa tradicijom i kulturološkim krugom (Velički, 2013). Bajke sadrže dvije osnovne značajke sentimentalnost i intelektualizam. Sentimentalnost podrazumijeva osjećaje iza kojih ne stoji smisao, a intelektualizam govori o apstraktnim pojmovima uz koje nisu vezani osjećaji (Velički 2013).

Djeca slušajući bajku uvježbavaju smislenu osjećajnost i osjećajno mišljenje, upravo je to odlika dobrih, istinskih bajki, sjedinjenost mišljenja i osjećajnosti. Bajke služe kao sredstvo stvaranja slika u dječjoj mašti i protuteža su današnjoj tendenciji poticanja samo intelektualnog razvoja (ibid.). Osnovna je razlika između pričanja bajki i čitanja ta da je pripovjedač slobodan, a čitač vezan. Pripovjedač nije vezan ničime, slobodno može gledati publiku, može upotrebljavati tijelo, oči, glas i time dočarati tekst (ibid.). Ispričana priča je uvijek spontanija, veza s publikom je neposrednija. Pripovjedač ostavlja svoj osobni dojam i iskustvo, što je zanimljivo i zaokuplja dječju pažnju (ibid.).

Priče nude simboličnu radnju koja odgovara našem unutarnjem svijetu i ponovno djeluje na unutarnji svijet slušatelja, obogaćuju ga i nadopunjuju (Velički, 2013). Djeca predškolskog uzrasta spoznaju svijet preko simboličkih radnji, svoje dojmove, spoznaje i okoliš prerađuju uz pomoć priča. Djeca u pričama dobivaju materijal za obogaćivanje i građenje unutarnjeg svijeta predodžbi, kada sama pričaju svoj unutarnji svijet mogu podijeliti s drugima (ibid.).

Pričanjem se stvara odnos i potiče bliskost. Pričanje priča potiče djecu na spontani govor za vrijeme pričanja, a nakon pročitane slijedi bogaćenje leksika novim pojmovima. Često je potreban samo mali poticaj kako bi djeca samostalno počela pričati (ibid.). Prema Velički dovođenje djeteta do cilja zahtijeva mnogo metodičke umješnosti. U opisu tijeka projekta bit će riječi o približavanju priči na različite načine, različitim putovima i načinima izražavanja, jezičnim igrama, likovnošću, multimedijским oblikovanjem, sve to dovodi nas do življenja s pričom (ibidem.).

4.1. Simbolika u bajkama

Tijekom stoljeća stvorena je mreža simbola koji podrazumijevaju tipične obrasce ponašanja u bajkama. Divna krilata bića prikazuju nevidljive čuvare i glasonoše, zmajevi i ostala čudovišta zlokovne i lukave duhove koji žele uništiti čovjeka (Velički 2013, prema O'Brien 2009). Tumačenje simbola olakšava razumijevanje bajki, simboli pripadaju određenome kulturološkome krugu pa tako bajke ne smijemo mijenjati, već ih moramo pričati u njihovom izvornom obliku (Velički, 2013).

Simboli su univerzalni i nositelji su dubljeg značenja, no zbog pripadnosti kulturnome krugu i vjerskom području, bajke s nekih drugih prostora sadržavale bi možda iste likove i okolinu, ali tumačenje pripadajućih elemenata bi bilo drugačije, a time bi drugačije bilo i djelovanje na slušatelja (ibid.). Postoji zahtjev za pričanjem bajki u izvornom obliku, odnosno zahtjev za poštivanjem značenja simbola. Simboli u bajkama moraju zadržati svoje osobine, osobito karakterne. Dobro mora ostati dobrim, a zlo zlim, utisak koji bajka ostavlja na dijete ovisi o njegovu razvojnom stupnju (ibid.).

Slušanjem bajki i promišljanjem o njima odlazimo do razumijevanja, do njihove biti. Prepoznavanjem značenja u bajkama, možemo bolje razumjeti i djetetovo shvaćanje bajki. Izuzetno je važan i pripovjedač koji prenosi poruku, za njezino razumijevanje bitno je osmisliti kvalitetnu govornu interpretaciju (Velički, 2013).

4.2. Načini interpretacije bajki

Pravilna interpretacija bajke zadaća je pripovjedača koji slušatelju mora prenijeti poruku. U prvome planu je sama priča, a osobnost pripovjedača vodi kroz priču i pridonosi ugođaju (Velički, 2013). Spomenuta autorica navodi kompetencije koje bi dobar pripovjedač trebao imati, prema Johannesu Merkelu, pričati bez tekstualnog predloška znajući napamet tijekom radnje, često ponavljati uklopljene formule, upotrebljavati geste i mimiku, upotrebljavati odabrana sredstva, uvažavati vrjednote govorenoga jezika, pričati primjerenim tempom, igrati se glasom, koristiti stanke, upotrebljavati jezik razumljiv djeci i uključiti ih u priču, nepoznate riječi objasniti unaprijed (ibid.). Pripovjedač bi trebao dobro poznavati priču. Prethodno bi trebao sam proučiti tekst, stvoriti vlastite slike, doživjeti slike u svojoj mašti, razmisliti o simbolima u priči i načinu kako će je interpretirati, unijeti pozitivne emocije tijekom pričanja, a nakon toga ostaviti dovoljno vremena za preradu iskustava (ibid.).

4.3. Projekt kao metoda poticanja i bogaćenja dječjega leksičkoga razvoja

Projekt kao metoda poticanja i bogaćenja dječjeg leksičkog razvoja oblik je integriranog poučavanja. Prilikom integriranog poučavanja izrazito je važna dječja uključenost. Projektni rad oblikuje se oko nekog stvaranja, izvedbe i na kraju rezultira nekim proizvodom (Čudina-Obradović, 2010).

Projekt se planira za određeno vremensko razdoblje, sadržajno je određen, a ishodište projekta odgojitelj pronalazi u interesima svakog pojedinog djeteta. Tematski se projekt može prilagoditi sposobnostima djece u skupini (ibid.). Uobičajeno je da projekt provodi skupina djece podijeljena u manje podskupine, takav način rada potiče marljivost, suradničko učenje, kreativnost i iskustveno učenje. Ostali oblici integriranog poučavanja završavaju dramskom igrom, prikazom, prezentacijom, a projekt uvijek završava nekim proizvodom odnosno uratkom (ibid.)

5. PROJEKTNE AKTIVNOSTI POTICANJA DJEČJEGA LEKSIČKOG RAZVOJA UPOTREBOM KNJIŽEVNOG TEKSTA

5.1. Opis projekta

Projektne aktivnosti poticanja dječjeg leksičkog razvoja upotrebom književnog teksta provedene su u predškolskoj skupini dječjeg vrtića Matije Gupca u Zagrebu, tijekom pedagoške godine 2018./2019. U projekt je bilo uključeno devetero djece predškolske dobi.

Za potrebe provedbe projekta i metodičke obrade korištena je bajka Ivana Brlić Mažuranić, *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica* iz zbirke *Priče iz davnine*. Odabir bajke proistekao je iz dječjih interesa za fantastično i za bajku kao književnu vrstu, a Ivana Brlić-Mažuranić odabrana je kao relevantan domaći autor visoke književnoumjetničke vrijednosti¹.

¹ Ivana Mažuranić rodila se 18. travnja 1847. u Ogulinu. Otac joj je bio Vladimir Mažuranić, sin Ivana Mažuranića, povjesničar, odvjetnik i književnik, član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i njezin dugogodišnji predsjednik. (Zima, 2004). Godine 1882. Ivana se s roditeljima seli u Zagreb i nastanjuje u kući svoga djeda, Ivana Mažuranića koji je prema navodima iz njezine autobiografije ostavio snažan utisak na njoj samoj. (ibidem.)

U domu djedovu svake se je večeri sastajala njegova razgranjenja porodica tako da bi stolu pribivalo uvijek 15-18 osoba. Stolu je predsjedao djed sam, razgovore je rukovodio on, a njegova tjelesno i duševno tako moćna pojava vršila je nedokučiv upliv na moje biće – upliv kojeg sam si vrlo rano počela svjesna bivati. Vanredno strogi patrijarhalni duh činio je svako zbliženje nas mnogovrsne unučadi s djedom nemogućim. Ipak sam za ovo četiri godine što sam pribivala njegovu stolu, razvila pod dojmom njegove velike pojave sve svoje biće kakvo je sada. (Brlić-Mažuranić, 1930: 177)

Na svoj osamnaesti rođendan, 1892. godine, udala se za Vatroslava Brlića, odvjetnika iz poznate obitelji Brlić iz Slavonskoga Broda. Tako je ušla u poznatu i uglednu hrvatsku obitelj koja je desetljećima bila aktivno prisutna u hrvatskom javnom i političkom životu. (Zima, 2004)

Godine 1902., nakon majčinskih obaveza, započeo je njezin sustavni književni rad, u početku piše dječje pripovijetke i pjesme koje nisu u većoj mjeri obilježili hrvatsku dječju književnost. (ibidem.)

U prvih deset godina pisanja objavljuje dvije zbirke pripovijedaka i pjesama za djecu, *Valjani i nevaljani* i *Škola i praznici*. (Zima, 2004) Godine koje slijede najvažnije su razdoblje njezina književnog stvaranja, 1913. objavljuje dječji roman *Čudnovate zgode Šegrta Hlapića*, a 1916. zbirku bajki *Priče iz davnine*, svoja dva najbolja i najpoznatija djela. (ibidem.)

U razumijevanju jezika i načina pisanja Ivane Brlić-Mažuranić ne smije se zaboraviti na utjecaj obiteljske mažuranićevske tradicije na njezin jezični i književnoumjetnički razvoj, te utjecaj literature, posebno hrvatske literarne baštine. Ivana Brlić-Mažuranić i sama je često isticala uraslost u mažuranićevsku duhovnu i kulturnu tradiciju i misao. (Vignjević, 2013: 248)

Cilj je ovoga projekta bio obradom bajke *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*, ukazati na mogućnosti poticanju dječjega jezičnoga razvoja, a posebno bogaćenja vokabulara kod djece, pomoću aktivnosti temeljenih na književnoumjetničkom tekstu. Pretpostavka je bila da će sveobuhvatnom metodičkom obradom bajke Ivane Brlić-Mažuranić djeca proširiti svoj aktivni leksik.

Projektne aktivnosti provedene prilikom ovog projekta bile su: aktivnost čitanje bajke, aktivnost igre asocijacija, aktivnost ilustriranja priče, odnosno izrada slikovnice, te aktivnost snimanja animiranog filma. Prilikom aktivnosti igre asocijacije na početku i na kraju provedbe projekta sniman je dječji govor, potom je transkribiran kako bi se provela lingvistička analiza dječjega izričaja te načinila usporedba izričaja prije i poslije obrade bajke raznim projektnim aktivnostima.

Sve su aktivnosti provođene u skladu s *Etičkim kodeksom istraživanja s djecom* (2003).

5.2. Tijek provedbe projekta

Dječji poticaj za izbor ovog projekta i ovog literarnog djela bio je njihov interes za mitska bića, posebice za zmajeve i vile, koji je primijećen u dotadašnjem radu. Izbor priče o bratskom odnosu nadovezao se na socijalno-emocionalnu komponentu teme pripadanja i različitosti koja se u vrtiću njegovala tijekom cijele pedagoške godine. Na početku projekta razgovaralo se s djecom o bajkama, o fantastičnim elementima u bajkama, o likovima iz bajki, o događajima u bajkama i sl.

5.2.1. Igra asocijacije na početku projekta

Projekt Književnoumjetnički tekst kao poticaj leksičkom razvoju djece predškolske dobi započeo je zvučnim zapisom devetero djece, u igri asocijacija. Za igru asocijacija odabrano je sedam pojmova, dolina, pastirica, kneginja, zmaj, planina, vila i mudrost. Odabrani pojmovi vezani su uz tekst kako bi se mogao usporediti dječji aktivni leksik korišten prije upoznavanja s pričom i nakon metodičke obrade priče.

Snimanje je organizirano tako da situacija previše ne odudara od uobičajenog razgovora odgojiteljice i djece u svakodnevnim odgojnim situacijama. Na početku su djeca upitana znaju li što je igra asocijacija i kako se igra, u daljnjem tijeku priložen je transkript prvog zvučnog zapisa.

Prvi zvučni zapis snimljen je 21.3.2019.

Transkript

*ODG²: Odigrat ćemo sada igru asocijacija. Zna li što je igra asocijacija?

*SVI: Da

*ODGOJITELJICA: Tko zna? Reci.#

*DJEVOJČICA 1³: To je igra u kojoj netko smisli riječ i onda ovaj drugi se asocira na nešto što ga podsjeća na tu stvar i onda kaže.

*ODGOJITELJICA: ...i može opisati pojam sa koliko riječi?

*DJEVOJČICA 1: Jednom.

*ODGOJITELJICA: Prvi pojam, u našoj igri, je dolina.

*DJEVOJČICA 3: Cvijeće

*DJEVOJČICA 1: Životinje.

*DJEČAK 4: Pšenica

*DJEVOJČICA 2: Drveća.

*DJEČAK 1: Trava.

*DJEČAK 2: Latice.

*ODGOJITELJICA: Drugi pojam je pastirica.

*DJEČAK 3: Šta je to?

*DJEČAK 1: Šešir.

² *ODGOJITELJICA - Marijana Grbavac

³ Zbog zaštite osobnih podataka imena djece zamijenjena su nazivima djevojčica 1,2 ili dječak 1,2 itd.

*DJEVOJČICA 2: Odjeća.

*DJEČAK 1: Čizme.

*DJEVOJČICA 1: Štikle.

*ODGOJITELJICA: Treći pojam je kneginja.

*DJEČAK 1: Šta je to?

*DJEVOJČICA 3: Jednorog.

*DJEČAK 3: Vila.

*DJEČAK 2: Duga.

*DJEVOJČICA 1: Mašta.

*ODGOJITELJICA: Četvrti pojam je zmaj.

*DJEVOJČICA 1: Vjetar.

*DJEČAK 2: Vatra.

*DJEVOJČICA 2: Voda #.

*DJEČAK 1: Rep.

*DJEČAK 4: Plamen #.

*DJEČAK 2: Letenje.

*DJEČAK 3: Kandže.

*ODGOJITELJICA: Peti pojam je planina.

*DJEVOJČICA 2: Snijeg #.

*DJEČAK 1: Kamenčić.

*DJEVOJČICA 2: Pahuljice.

*DJEČAK 1: Snjegović.

*DJEČAK 4: Vulkan.

*DJEČAK 3: Pećina.

*DJEVOJČICA 1: Polarna sova.

*ODGOJITELJICA: Šesti pojam je vile.

*DJEČAK 1: Vilinska moć.

*DJEVOJČICA 2: Krila.

*DJEČAK 3: Rep.

*DJEČAK 5: Šešir.

*DJEČAK 2: Kosa.

*DJEVOJČICA 3: Čarolija.

*DJEVOJČICA 1: Dobrota.

*ODGOJITELJICA: Zadnji pojam, u našem nizu, će biti # mudrost.

*DJEVOJČICA 1: Mozak.

*DJEČAK 3: Sova.

*DJEČAK 2: Mišljenje.

*ODGOJITELJICA: Hvala vam, sad ćemo nastaviti sa pričom.

5.2.2. Čitanje bajke

Druga projektna aktivnost bila je čitanje bajke *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*. Bajka je izabrana zbog sadržaja i zbog književnoumjetničke vrijednosti. Te kako bi se djeca upoznala sa stvaralaštvom Ivane Brlić-Mažuranić. Vrijeme čitanja bajke bilo je dva do tri puta tjedno u popodnevrim satima kada se željelo organizirati mirnije aktivnosti i ponuditi djeci jezični sadržaj. Pridavala se pažnja okruženju i uvjetima prilikom čitanja bajke, djeca bi se okupila na udobnim strunjačama zauzevši položaj koji im odgovara, a odgojiteljica bi čitala dijelove bajke. Nakon čitanja bi nerijetko slijedilo pričanje o pročitanoj, uz interpretaciju gestama ili pojašnjavanje pojedinih segmenata na upit djece.

5.2.3. Ilustriranje motiva iz bajke i izrada slikovnice

Nakon dva tjedna kada su djeca bila upoznata sa strukturom fabule, slijedilo je učestalo pričanje priče, prepričavanje priče, a nakon tih kraćih aktivnosti djeca su zamoljena da nacrtaju dijelove priče koje su čuli. Djeca su počela crtati likove i prizore te na taj način samostalno ilustrirati priču. Prethodno djeca nisu vidjela likovne ilustracije drugih autora, samo su slušala pročitano i ispričano. Likovna tehnika bila je crtačka (olovka) i kombinirana (drvene boje, uljni i suhi pastel u kombinaciji sa crnim flomasterom). Svi likovni radovi nastajali su tijekom pet tjedana, stvarani su na A4 formatu papira bilo kojeg usmjerenja te su čuvani tijekom trajanja projekta.

Nakon dovršetka svih likovnih radova, iscrpljivanjem većine motiva, likova i prizora iz bajke, djeca su pozvana da se tehnikom kolažiranja, rezanjem i lijepljenjem u kompozicije, napravi zajednička slikovnica. Pošto su djeca već vrlo vješto ovladala fabulom, odvojila su crteže koji su predstavljali pejzaže, ostale likove su na poticaj odgojitelja izrezala i zalijepila na likovne podloge, kronološki prema tijeku priče (Slika 1, Slika 2, Slika 3). Time je slikovnica oživotvorena, zbog izrazitog interesa troje predškolaca, kako bi slikovnica postala „prava“, napisan je tekst prema predlošku koji se sastoji od kratkih opisa radnje (Slika 1, Slika 2, Slika 3).

Nakon završetka izrade, kada su radovi predstavljali cjelinu, slikovnica je predstavljena djeci na uobičajen način. Reakcije djece bile su izrazito pozitivne,

njihova lica odavala su dojam iznenađenosti, a zbog vlastitih radova bili su intrinzično motivirani za proučavanje i slušanje. Zabilježene su i neke od reakcija djece prilikom prvog predstavljanja. Primjerice, pitanje tko je to sve crtao te može li se slušati bajku još jednom ili čuđenje kako je svaka Rutvica drukčija i kako su čudna imena koja se javljaju.

Djeca su znala da su ona sama autori i istinski su se divila svome ostvarenju, poistovjetila su se s glavnim junacima Jaglencem i Rutvicom i dobila mogućnost likovno izraziti vlastiti doživljaj književnog djela.

Ovo je njihova zajednička slikovnica:



ŽIVJELA
KNEGINJA SA
SVOJIM
SINOM



NA KITEŽ PLANINI
ŽIVIO JE ZMAJ
OGNjeni I 7 VILA
ZATOČNICA



U DOLINI JE PASTIRICA
MILOJKA ČUVALA JE
OVCE



VELIKI ORAO
ODNIO JE RUTVICU



Slika 1: Autorska slikovnica djece, stranice 1-9

RUTVICA JE PALA
U JESEKCE



JAGLENAC JE
KRENUO
TRAŽITI
RUTVICU



NA PLANINI
JE SPAVAO ZMAJ



NA JEZERU ISPRED
CRKVE SIJEDI
RUTVICA



KNEGINJA I
RELJA

Slika 2: Autorska slikovnica djece, stranice 10-18



RELJA DOLAZI NA
PLANINU



RELJA OSLOBADA
SVOJ GRAD



U DOLINI JE
PASTIRSKA
KNĆICA



ZAJEDNO SU
ŽIVJELI JAGLANAC
RUTVICA KNEGINJA I
KNEŽEVIĆ



Slika 3: Autorska slikovnica djece, stranice 19-27

5.2.4. Snimanje animiranog filma

Nakon izrade slikovnice, sa svrhom uključivanja novih medija u kreativni izričaj djeteta, prionulo se izradi animiranog filma. Prva faza bila je izrada i postavljanje scenografije i lutaka za stolnu predstavu, lutke koje predstavljaju mitska bića, zmaj, vile i orao napravila su djeca, a lutke koje predstavljaju ljudska bića bile su gotov proizvod. Lutke su se izrađivale nekoliko dana, tijekom tog vremena djeca su bila već dobro upoznata s tijekom priče.

Od dostupnoga pedagoškog neoblikovanog materijala djeca su izradila Zmaja Ognjenoga i crkvicu od kartona, sedam vila zatočnica i orla s bazom od stiropora, za postavljanje scenografije korištena je tkanina i prirodni materijal, juta i kamenčići. Ljudske likove u priči predstavljale su drvene prstne lutke kojima su djeca dodijelila imena likova iz priče.

Animirani film snimljen je pomoću *Stop motion*⁴ programa, prethodno je postavljana scenografija poput onih kada se izvode stolne predstave za djecu, no ovoga su puta djeca izabrala koju će lutku animirati, a jedno je dijete bilo zaduženo za fotografiranje. Pojedina su se djeca već susrela s ovom tehnikom izrade kratkih animiranih filmova pa su pravila objasnila drugima. *Stop motion* program radi prema principu da se fotografira svaki pokret i animacija lutke u kontinuitetu te na kraju sam program generira fotografije u bržem vremenskom slijedu, što rezultira cjelinom koja predstavlja priču. Uvođenje uređaja za fotografiranje, u ovom slučaju mobilnog telefona, dodatno je zainteresirao djecu i privukao njihovu pažnju. Fotografiranje im nije nepoznanica i bili su prilično vješti. Prilikom izrade filma posebice su jačali socijalne kompetencije i strpljivost jer je bilo važno pravilno animirati lutke na sceni, svaku lutku animirali je jedno dijete i pri tome je trebalo omogućiti djetetu koje fotografira vrijeme za bilježenje kontinuiranog niza.

Nakon završetka filma odmah je moguće vidjeti rezultat. Pojedina djeca koja su sudjelovala jako su se začudila finalnim proizvodom. Bilo je pitanja kako to da je ovo sada film, a mi smo samo slikali, na što je druga djevojčica odgovorila da je to tako kad se fotografije ubrzaju.

⁴ Poveznica za preuzimanje inačice programa Stop motion
<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.cateater.stopmotionstudio&hl=hr>

Animirani film snimao se jedan dan, a nakon završetka snimanja u kojemu je sudjelovalo sedmero djece, uključila su se i mnoga druga djeca nastavljajući animirati lutke i izvoditi stolnu predstavu (Slika 4, Slika 5).

Slikovnica i animirani film dio su projekta koji je oživotvorio djelo *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*, likovnim i dramskim izričajem djeca su imala priliku doživjeti priču sa različiti stajališta, razvijati svoju maštu i kreativnost i prilikom svakog segmenta rabiti i razvijati aktivni leksik.



Slika 4: Prikaz snimanja animiranog filma



Slika 5: Prikaz fotografiranja prilikom izrade animiranog filma

5.2.5. Igra asocijacije na kraju projekta

Drugi zvučni zapis snimljen je 21.5.2019. nakon sveobuhvatne metodičko didaktičke obrade teksta bajke *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*.

Transkript:

*ODGOJITELJICA: Danas igramo igru asocijacija, prvi pojam u igri je dolina.

*DJEVOJČICA 1: Drveće.

*DJEVOJČICA 3: Cvijeće

*DJEČAK 2: Trava #.

*DJEVOJČICA 1: Životinje.

*DJEČAK 1: Listovi.

*ODGOJITELJICA: Drugi pojam, pastirica.

*DJEČAK 3: Šešir.

*DJEVOJČICA 3: Ovce.

*DJEČAK 1: Čizme #.

*DJEVOJČICA 1: Trava.

*ODGOJITELJICA: Treći pojam, kneginja,

*DJEVOJČICA 1: Zlatni križić.

*DJEVOJČICA 3: Zlatni pojas ##.

*ODGOJITELJICA: Četvrti pojam je zmaj.

*DJEČAK 3: Vatra.

*DJEČAK 1: Krila.

*DJEVOJČICA 1: Oblaci.

*DJEVOJČICA 3: Rep #

*DJEČAK 4: Zubi.

*DJEČAK 5: I bodlje.

*DJEVOJČICA 3: Kandže.

*ODGOJITELJICA: Peti pojam je planina.

*DJEČAK 5: Penjanje #.

*DJEČAK 1: Ptice.

*DJEVOJČICA 1: Hladnoća.

*DJEVOJČICA 3: Uzbrdica.

*DJEČAK 3: Vulkan.

*DJEVOJČICA 1: Spilje ##.

*ODGOJITELJICA: Šesti pojam je vila.

*DJEVOJČICA 3: Zubići.

*DJEČAK 3: Čarolija.

*DJEVOJČICA 1: Zvijezde.

*DJEČAK 2: Krila.

*DJEČAK 1: Čarobni štapić.

*ODGOJITELJICA: Sedmi pojam je mudrost.

*DJEVOJČICA 3: Pamet.

*DJEVOJČICA 1: Glava.

*DJEČAK 4: Misliti.

*ODGOJITELJICA: Gotovi smo, hvala.

5.3. Rezultati projekta

Rezultati provedbe projektnih aktivnosti jesu slikovnica, animirani film te dva zvučna zapisa djece u dobi od šest godina provedena u razmaku od dva mjeseca. Ti su zapisi poslužili za usporedbu dječjega govornoga izričaja prije i poslije provedbe aktivnosti temeljenih na književnoumjetničkom tekstu, odnosno bajci *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*.

Prije snimanja zvučnih zapisa tijekom igara asocijacija odabrano je sedam pojmova usko vezanih uz bajku. Odabrani pojmovi su *dolina*, *pastirica*, *kneginja*, *zmaj*, *planina*, *vile* i *mudrost*.

Analizom prvog zvučnog zapisa u Tablicama od 1 do 7, od 21. 3. 2019. godine, možemo zaključiti kako su djeca ispitanici na ponuđene pojmove odgovarala navodeći samo imenice, pojmovi *zmaj*, *planina* i *vile* imaju najviše ponuđenih asocijacija, a to su ujedno i pojmovi prema kojima djeca u svakodnevnom radu u dječjem vrtiću iskazuju najveći interes.

Analizom drugog zvučnog zapisa, od 21. 5. 2019. godine, možemo zaključiti kako djeca ispitanici pojmove *pastirica* i *kneginja* određuju pojmovima specifičnima baš za priču, primjerice *kneginja – zlatni pojas*, *zlatni križić* (Tablica 3). Ostali pojmovi jezgrovitiji su, a asocijacije su više vezane uz pročitane fabule. Moramo imati na umu da je drugi zvučni zapis nastao nakon sveobuhvatne metodičke obrade bajke, nakon slušanja, prepričavanja, crtanja ilustracija, izrade scenografije i snimanja animiranog uratka djece. U odgovorima i dalje premoć imaju imenice, a pojavljuje se samo jedan glagol *misliti* (Tablica 7).

Usporedbom dvaju zvučnih zapisa možemo zaključiti kako je brojčano više asocijacija bilo prije bavljenja bajkom, kvantitativno je dječji izričaj ostao podjednak, no djeca su usvojila nove riječi, specijaliziranoga užega značenja, kojima se koriste u drugoj igri asocijacija.

<i>Dolina</i>	
21.3.2019.	21.5.2019.
Cvijeće	Drveće
Životinje	Cvijeće
Pšenica	Trava
Drveća	Životinje
Trava	Listovi
Latice	

*Tablica 1: Asocijacije na pojam **dolina***

<i>Pastirica</i>	
21.3.2019.	21.5.2019.
Šešir	Šešir
Odjeća	Ovce
Čizme	Čizme
Štikle	Trava

*Tablica 2: Asocijacije na pojam **pastirica***

<i>Kneginja</i>	
21.3.2019.	21.5.2019.
Jednorog	Zlatni pojas
Vila	Zlatni križić
Duga	
Maša	

*Tablica 3: Asocijacije na pojam **kneginja***

<i>Zmaj</i>	
21.3.2019.	21.5.2019.
Vjetar	Vatra
Vatra	Krila
Voda	Rep
Rep	Zubi
Plamen	Kandže
Letenje	Bodlje
Kandže	Kandže

*Tablica 4: Asocijacije na pojam **zmaj***

<i>Planina</i>	
21.3.2019.	21.5.2019.
Snijeg	Penjanje
Kamenčić	Ptice
Pahuljice	Hladnoća
Snjegović	Uzbrdica
Vulkan	Vulkan
Pećina	Spilje
Polarna sova	

*Tablica 5: Asocijacije na pojam **planina***

<i>Vile</i>	
21.3.2019.	21.5.2019.
Vilinska moć	Zubići
Krila	Čarolija
Rep	Zvijezde
Šešir	Krila
Kosa	Čarobni štapić
Čarolija	
Dobrota	

*Tablica 6: Asocijacije na pojam **vila***

<i>Mudrost</i>	
21.3.2019.	21.5.2019.
Mozak	Pamet
Sova	Glava
Mišljenje	Misliti

*Tablica 7: Asocijacije na pojam **mudrost***

6. ZAKLJUČAK

Ovim radom željelo se istražiti u kojoj mjeri književnoumjetnički tekst potiče leksički razvoj kod djece predškolske dobi. Projektom provedenim u predškolskoj skupini djece došlo se do opisnih rezultata koji pokazuju kako su se djeca nakon dvomjesečne obrade teksta, sveobuhvatnim metodičkim radom, ponudom različitih poticaja, uz mogućnost izražavanja različitim medijima, u govorenome jeziku koristila izrazima usko povezanim s ponuđenim književnoumjetničkim djelom i na taj način obogatila svoj leksik. Tijekom projekta djeca su izradila autorsku slikovnicu i snimila animirani film.

Rezultati su prikupljeni zvučnim zapisima tijekom igre asocijacija, odabrani pojmovi usko su vezani uz djelo. Odabrano djelo, bajka je Ivane Brlić-Mažuranić *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*, djelo je koje je odgovaralo dječjoj dobi te sadržajno ispunjavalo dječji interes.

Temelj istraživanja nalazi se u tezi kako djeca usvajaju jezik automatski i čine to bez velikog napora, i to kombiniranim efektima naslijeđem lingvističkih sposobnosti i izloženosti lingvističkoj okolini (Vrsaljko, Paleka 2018).

Rezultati nude mogućnost daljnjeg istraživanja i potiču na praćenje razvoja dječjeg leksika u odgojiteljskoj praksi. Uloga je odgojitelja ponuditi djeci kvalitetan literarni sadržaj, njime poticati njihov spoznajni i jezični razvoj te, po mogućnosti, pratiti i bilježiti uočene promjene u leksiku djece.

LITERATURA

Apel K., Masterson J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do 6. godine*. Lekenik: Ostvarenje.

Brlić-Mažuranić, I. (2004). *Priče iz davnine*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga

Čudina-Obradović, M. (2003). *Igro do čitanja*. Zagreb: Školska knjiga.

Čudina-Obradović, M., Brajković S. (2010). *Integrirano poučavanje*. Zagreb: Korak po korak

Erdeljac, V. (2009) *Mentalni leksikon. Modeli i činjenice*. Zagreb: Ibis grafika.

Kovačević M. (1996) Pomaknute granice ranoga jezičnoga razvoja: okvir za novu psiholingvističku teoriju. *Suvremena lingvistika*, Vol. 41-42 No. 1-2, str. 309-318.

Kuvač, J., Palmović, M. (2007). *Metodologija istraživanja dječjeg jezika*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa.

Pavličević-Franić, D. (2011). *Jezikopisnice. Rasprave o usvajanju, učenju i poučavanju hrvatskoga jezika u ranojezičnome diskursu*. Zagreb: Alfa.

Posokhova, I. (2008). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece*. Buševac: Ostvarenje d.o.o.

Slunjski E. (2001). *Integrirani predškolski kurikulum rad djece na projektima*. Zagreb: Mali profesor.

Starč, B, Čudina-Obradović, M, Pleša, A, Profaca, B, Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Velički, V. (2013). *Pričanje priča – stvaranje priča. Povratak izgubljenom govoru*. Zagreb: Alfa.

Vignjević J., (2013) Jezičnostilske osobitosti rukopisa i prvotiska Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića u jezičnopovijesnom kontekstu. *Libri & Liberi*, Vol. 2 No. 2, str. 241-251.

Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske (2003). *Etički kodeks istraživanja s djecom*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

Vrsaljko S., Paleka P. (2018). Pregled ranoga govorno-jezičnog. *Magistra Iadertina*, Vol. 13 No. 1, str. 139-159.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Marijana Grbavac, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada pod naslovom *Književnoumjetnički tekst kao poticaj leksičkom razvoju djece predškolske dobi* te da u navedenome radu nisu na nedozvoljen način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Marijana Grbavac

Zagreb, 2019.